

Franckesche Stiftungen zu Halle

Non-Christianorvm De Christo Testimonia, Oder Zeugnisse von Christo Derer, Die doch nicht Christen gewesen seyn

Eckhard, Tobias

Qvedlinbvrgi, 1736

VD18 10761438

Caput Primum. De Origine Et Ratione Nominis Christiani.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-190731](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-190731)

CAPVT PRIMVM.

DE
ORIGINE ET RATIONE
NOMINIS CHRISTIANI.

ARGVMENTVM.

I. Christiani nomen habent a Christo. Suetonius Chrestum scribit: Chrestus vsitatum inter Graecos proprium nomen. An Christus apud Suetonium intelligatur. Nemo apud paganos dictus est Christus. II. Per Iudaeos Roma sub Claudio pulsos soli Iudaei, an vna Christiani intelligantur? Num famis causa, an ob tumultus contra doctrinam de Christo fuerint expulsi? III. Antiochiae Christianorum exortum est nomen. An alibi iam ante cognitum? Nec Iudaei, nec gentiles eius auctores. IV. A Christianis nominis repetenda origo. Varia significatio verbi $\chi\rho\iota\sigma\tau\iota\alpha\acute{\nu}\eta\varsigma$. V. Graecum verbum in sacris aliquid diuini publicique nominis infert. Declaratur locus Act. XI. 26. Paulus et Barnabas nominis laudantur auctores. VI. Heumannus a paganis originem reperit. VII. Cur dicti sint Christiani? Num pro

A

Naza-

Nazaraeis? num ut distinguerentur ab haereticis? Locus Vigilii Tapsensis notatur. VIII. Christiani dicuntur a Christo, magistro et salutis auctore. Probatur ex 1. Cor. I. IX. Christiani quidam Christum non agnoscunt verum et summum Deum. In his Sociniani, quibus fauebat Hugo Grotius. X. Philosophi Graeci sectarum conditores sunt venerati. Haeresium auctores in Ecclesia a sectatoribus magni habiti. Sociniani magistrum et liberatorem suum Christum extenuant. XI. Non-Christiani de Christo meliora testantur. Loquuntur non ex affectu, sed ex fama. Adhibentur recte ut testes. Patres prouocant ad veterum oracula extra ecclesiam.

*CHRISTO nomen habere Christianos, ita notum est, ut nec paganos, nec Iudaeos fugiat. Corn. Tacitus de eo sic differit: vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius Christus, qui Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat, Annal. Lib. XV. c. 44. Et Iosephus Antiqu. L. XVIII. c. 4. f. 622. *ἡς τε νῦν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τῆς δι(χριστῆ) ἀνομασιμείων ἡ ἐπὶ λικε τὸ φῶλον.* Et usque in hodiernum diem Christianorum genus ab hoc (Christo) denominatum non deficit. Meminit eiusdem scriptor σὺγχρηστος, Suetonius, nisi quod Chrestum nominet. Verba eius sunt: Iudaeos, impulsore Chresto assidue tumultuantes, Roma expulsi.*

lit, in V. Claudii c. XXV. quæ Ianus Drufius, ex memoria dum recitat, C. Tacito tribuit, Not. ad Sulpit. Seuer. Lib. II. p. 263. Citat hæc verba Orosius, & Christum legit, quomodo etiam legitur in Erasmi editione Suetonii, quæ cum annotationibus Galli & Egnatii Coloniae an. MDXXXIX. 8. prodiit. Sed *Chrestum* tamen lectum hic fuisse antiquis, & vulgo pronunciatum, Tertullianus atque Lactantius fidem facere queant. Ille enim scribit: *Christianus, quantum interpretatio est, de vñctione deducitur, sed & cum perperam Chrestianus pronunciat a vobis, (nam nec nominis noritia penes vos) de suauitate vel benignitate compositum est, Apologet. c. III. hic autem: sed exponenda huius nominis ratio est propter ignorantium errorem, qui eum immutata littera Chrestum solent dicere, L. IV. c. 7. Non ignotum est inter gentes Chresti nomen. In Luciani Philopatri de Chrestus nominatur, To. H. p. 773. Eodem insignitur Q. Pasquius Chrestus, sacerdos aliquis, apud Anton. van Dale, Diss. antiqu. p. 71. quomodo etiam Socrates aliquis cognomine Chrestus fuit dictus, apud Appian. de bell. Mithrid. p. 176. & Rex Bithyniae, apud Iustinum L. XXXVIII. c. 5. & alius apud Martialem, in quem duo scripsit epigrammata, quæ parum ei cedunt honori, vt lautæ conditionis optimaque notæ haud fuisse videatur, L. VII. epigr. 54. & L. IX. epigr. 28. & apud Zosimum L. I. pag. 11. 12. Flauianus & Chrestus dicuntur viri rei militaris non imperiti, & ad res togæ praeclare gerendas idonei, quos & Xiphilinus in v. Alexandr. p. 619. commemorat. Ante hos Cicero L. II. ep. Fam. 8. *Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas, vt mibi gladiatorum compositiones, vt vadimonia dilata, vt Chresti compilationem mitteres, itemque alii plures libertinæ, vel seruilis conditionis,* apud Anton. van Dale, compellati sic fuerunt. Iac. Vfferius*

DE ORIGINE ET RATIONE

4
 serius quidem in Annal. ad an. Chr. LIV. per *Chrestum*,
 cuius apud Suetonium fit mentio, Christum, a quo Chri-
 stiani sunt denominati, intelligi, sibi persuadere non pot-
 est. Sequitur eum Alexander Morus, Not. ad N. Test.
 pag. 41. ed. Hamb. & Antonius van Dale, qui pluribus
 id euincere conatur, de Orac. p. 604. seq. Iac. Basnagius
 existimat, Christum intelligi, & a Suetonio viuum tum
 fuisse creditum, Hist. Iud. & relig. Iudaic. T. IV. L. VI. c. 6.
 De Christo etiam B. Ittigius, sacrorum annalium peritif-
 simus, Suetonium cum aliis compluribus, interpretatur,
 Hist. Eccles. sec. I. c. VI. §. 4. pag. 324. itemque doctrina
 munereque illustris P. D. Huetius, Demonstr. Euang.
 Prop. III. p. 63. Nec causam video, cur eos non sequa-
 mur duces: nam vt aliis Chresti nomen fuerit; pagani
 tamen vel propterea Seruatori illud tribuerunt, quod vsu
 inter Graecos receptum, vel vt Grotius scribit: *quia no-*
men illud Graecis & Latinis notius, de ver. Relig. Chr. L. II.
 §. 2. annot. 1. verum autem *Christi* nomen minus cogni-
 tum ac vsitatum erat. Hoc enim proprium prorsus Ser-
 uatori est, quod *Christus* appelletur: nec inscriptio ab An-
 tonio van Dale allata probat, Graecæ originis hominibus
 id commune fuisse, cum *Ælia Chreste* ibi occurrit: nam
 feminae hoc nomen est, & facile pro *Christe* scribi potuit,
 cum & iam isto tempore non adeo distincte homines
 pronunciarint; vt taceam, quod Tertullianus atque La-
 ctantius sine dubio ad nostrum Suetonii locum digitum
 intenderint. Nec aliam causam Cl. Mich. Rossal agnoscit,
 quod *Christus* in *Chrestus* apud gentes sit permutatus,
 quam quod vocales & eodem sono fuerint pronuncia-
 tae. Vid. eius Obseruat. de Christo per errorem in Chre-
 stum commutato, Cap. II. IV. VII. sq. Num contumeliae
 causa *Chrestum* & *Chrestianos* dixerint pagani, disquirunt
 inter;

interpretes. Affirmant Torrentius ac Schildius, ad Sueton. l. c. aliique; contra disputat Christianus Wormius, de corrupt. antiqu. Eccl. apud Tacitum & Martialem L. I. c. I. pag. 4. sq. Non omnem abfuisse contumeliam, cum notissimum fuerit Christi nomen scribit Ven. Deylingius, Obs. Sacr. L. II. p. 412. Conf. B. Kortholt ad Iustin. Martyrem p. 27. Cellarius Diss. XIV. p. 306. sq. Bingham Orig. Eccles. L. I. c. I. §. XI. Io. Fr. Hebenstreit Christian. πολυδύναμος C. II. §. 4. Gottl. Fr. Gude de Eccles. Ephes. statu Sect. II. c. I. §. 3. Bornmeister de error. Histor. Gentil. in rebus sacris p. 35. seq.

II. In Tranquilli loco *Iudaeorum* nomine *Christianos* vna intelligi, & a Claudio fuisse Roma expulsos, plurimorum est opinio, contra quam multis disputat Chr. Wormius de Corrupt. antiqu. Ebr. apud Tacitum & Martialem L. I. c. I. p. 9. sq. Orosius iam de eo dubitauit, num Christiani fuerint edicto Claudii comprehensi. Sic enim scribit: *anno eiusdem nono expulsos per Claudium vrbe Iudaeos, Iosephus refert: sed me magis Suetonius mouet, qui ait hoc modo: Claudius Iudaeos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit.* Vbi obseruandum, quod nihil apud Iosephum de expulsionem Iudaeorum legatur, quod etiam B. Kortholtus obseruat, de Persecut. Eccles. prim. p. 5. vt fortasse particula *non* inferenda sit, id quod suadere videtur aduersatiua particula *sed*; mox pergit: *quod utrum contra Christum tumultuantes Iudaeos coerceri & comprimi iusserit, an etiam Christianos simul, velut cognatae religionis homines, voluerit expelli, nequaquam discernitur, L. VII. c. 6.* Sed causa non est, cur receptae nuntium mittere sententiae debeamus, nec Christianos, saltem qui e Iudaeis erant, vna intelligi, & eiectiones fuisse, statuamus. Etenim ipse Christus, & plurimi Christianorum, primo illo tempore

prodierant e Iudaeis, tum alibi, tum Romae, vt licet cognoscamus ex Rom. II. 17. III. 1. sq. VII. 1. vbi ad Iudaeos speciatim sermo dirigitur, & e cap. XVI. vbi, quos saluere iubet, plerique omnes de Iudaeorum natione fuerunt. V. Io. Braunius Select. Sacr. L. II. c. 2. in primis §. 26. Nec ipse Paulus a Iudaeis se disiungit, quos *fratres* appellat, Rom. IX. 3. quorum se ait colere Deum, & approbare, quae in lege & Prophetis contineantur, vt fides Christiana nil aliud esset, quam Iudaismus reformatus, praesertim cum multi ritus Iudaici retinerentur, eoque nomine Christiani, pro secta aliqua Iudaeorum, vti Pharisei, vel Essaei, haberentur, Act. XXIV. 5. 14. Atque hinc Tullius ille Ecclesiasticus Lactantius *Iudaeorum Christianos esse successores ac posteros*, scribit, L. V. c. XII. Et apud Sulpitium Seuerum ita Romani quidam sentiunt: *contra alii*, inquit, *& Titus ipse evertendum templum in primis censebant, quo plenius Iudaeorum & Christianorum religio tolleretur. Quippe has religiones licet contrarias sibi, iisdem tamen auctoribus profectas: Christianos ex Iudaeis extitisse; radice sublata stirpem facile perituram*, Hist. sacr. L. II. p. m. 138. conf. Druisius not. h. l. p. 263. Factum hinc est, vt Iudaeorum nomine a gentibus censerentur Christiani, quod multis confirmari testimoniis potest, Act. XVI. 20. Atque hinc Aquila & Priscilla, Christiani originis Iudaicae, cum aliis Iudaeis a Claudio Roma fuerunt expulsi, vt legimus Act. XVIII. 2. 26. Rom. XVI. 3. 4. Paulus & Silas accusantur Philippis, quod ciuitatem perturbent, Iudaei existentes. Flauus Clemens Consul, & vxor eius Domitilla, cognati Imp. Domitiani, contemptus Deorum, & ἡ θεία ἰουδαϊκὴ, & disciplinae Iudaicae (Christiana religio intelligitur) sunt damnati, vt apud Dionem legimus. Pluribus haec disputant P. D. Huetius Demonstr. Euang. pr. III. §. 21. p. 70. seq. Sel-

Seldenus de Success. in bona defunct. c. XXVI. pag. 95. Magn. D. Buddeus Diff. de orig. & dign. nominis Christianorum §. XVIII. Salomo Deylingius, Obs. Sacr. P. II. obs. XLVI. §. 3. p. 411. sq. Sklerander siue Hartmannus in Histor. antiqu. Eccles. Christ. p. 502. sq. Io. Lomeier dier. genial. Dec. 2. Diff. 3. p. 84. Georg. Hornius, Hist. Eccles. p. 57. Kortholt de persecut. eccles. prim. l. praelim. §. 3. 4. Rambachius introd. in Ep. ad Rom. p. 41. Gedicke prim. verit. relig. christ. c. 29. p. 542. Tumultus illi sine dubio moti sunt a Iudaeis, ut alibi, ceu ex Actibus Apostolorum est manifestum, c. XIV. 19. XVII. 5. &c. contra Christianos, quorum homo paganus, Christum facit impulsorem, quod Christi crirentur causa. Ita Tertullus, Iudaeorum orator, actionis Paulo intentatae, hoc facit argumentum praecipuum, quod seditiones contra Iudaeos vbique terrarum moueat, Act. XXIV. 5. cum tamen Iudaei contra Paulum, Christum praedicantem, eas mouerent. Quod ab oratore *Paulo*, id a Suetonio *Christo* tribuitur. Lambecius L. VIII. Biblioth. Vindob. p. 7. obseruat, non ipsam Christi personam hoc loco intelligi, sed doctrinam Christi per Apostolos disseminatam. Ita omnino contigisse, doctrinaeque causa Iudaeos contendisse cum Christianis, certum nos habemus; Sed num Suetonius *doctrinam*, & non potius *personam* aliquam in mente habuerit, de eo fortasse quis dubitauerit. Henr. Valesius existimat, non tumultum, sed famis causa, cum peregrinis aliis, Iudaeos quoque fuisse expulsos, Annot. ad Euseb. L. II. c. 18. p. 37. Verum Orosius scribit, anno ante famem expulsos fuisse Iudaeos. Et quis credat, Romanos Iudaeos ab ingenio abiisse suo, nec tumultus excitasse Christianae religionis causa? quorum conspiracyonem & tumultuantium feruorem iam Cicero notauit in Orat. pro Flacco. Obiicit van Dale, quod,

quia Pandius fuit
et Chriſt. religione
p. eadem habere
bat.

quod, teste Tertulliano, non fuerit ante Neronem faeu-
tum in Chriſtianos, & quod praecipui Iudaeorum Roma-
nenſium profiteantur, quod nihil mali audierint de Pau-
lo, & quod audire geſtiant, quæ ſit ipſius doctrina, cui
nouerint, paſſim ἀντιλέγεσθαι, *contradici*, de eaque disputa-
ri, Act. XXVIII. 21. 22. Sed faeuſitum non eſt in Chriſtia-
nos ſub Claudio, vti ſub Nerone; expulſi tamen Roma-
fuerunt, illi in primis, qui de Iudaeis erant. Romani Iu-
daei, exemplo priſtinae expulſionis iam edoſti, mitius de
Paulo ſentiunt, vt tamen haud diſſimulent, paſſim do-
ctrinae Chriſtianae ἀντιλέγεσθαι, *contradici*, quod raro factum
eſt ſine tumultu; poſteaue cum audiſſent Paulum, ipſi
diſcordes diſcedunt, multumque inter ſe diſputant, v. 25. 26.
V. B. Chr. Kortholtus de Perſec. Eccleſ. primit. §. 3. 4. p. 4. ſq.
& in Pagano obtreſſatore L. I. c. 3. §. 6. ſq. Godofr. Voig-
tius de imag. Trinitatis p. 4. Baſnagius Exerc. Hiſt. Crit.
an. XLIV. p. 530. ſq. Braunius l. c. L. I. c. 1. §. 19. Seeleni-
us Miſc. II. §. 7. p. 65.

III. Antiochia, Syriae metropolis, Seleuci Nicatoris
opus, opibus atque deliciis abundans, ſed & eruditiffimis
hominibus liberaliſſimisque ſtudiis affluens, vt a Cicerone de-
ſcribitur, Orat. pro Archia c. 3. digna fuit, in qua primum
ſonaret *Chriſtianorum* nomen, vt hiſtorici diuini manife-
ſtum eſt teſtimonio, Act. XI. 26. quam felicem propter
ea praedicat Polydorus Virgilius, de Inuent. rer. L. IV. c. 2.
& veteres θεσπολις *Dei ciuitatem* appellarunt. Cellarius
Geogr. antiqu. L. III. c. 12. p. 417. Alibi iam ante, nimi-
rum Hieroſolymis, & in Samaria, idem ſonuiffe nomen,
Pamelius exiſtimat, Tertulliani adductus auctoritate, qui
Tiberii tempore, non *Chriſtianorum*, quod Eusebius ſcri-
bit, ſed *Chriſtianum in ſaeculum intrauiſſe ſcribit*, Apolog.
c. V. quae verba Eusebius repetit, Hiſt. Eccl. L. II. c. 2. Ve-
rum

NOMINIS CHRISTIANI.

rum de re ipsa videtur loqui Tertullianus, quod imperante Tiberio propagari cœperit Christiana religio; si de nomine Christianorum velit intelligi, diuino scriptori aduersatur, qui Antiochiae primum id fuisse repertum testatur, id quod factum est primo, vel tertio circiter anno Claudii, a Christi natiuitate XLI; neque tamen postea incognitum Hierosolymæ & alibi fuit, quod verba docent Regis Agrippæ, Act. XXVI. 28. etsi minus frequentatum fuisse videatur, cum vix ter legatur in N. Test. cum frequentissime tamen compellentur, vid. B. D. Buddeus Diss. de orig. dign. & vsu nominis Christiani §. 3. Basnagius exerc. Hist. Crit. ad an. XXXV. n. XXIX. p. 139. & ad an. XLIII. n. XII. p. 421. 425. Nec vero perinde certum atque expeditum est, qui auctores, quæ causæ rationesue fuerint nominis vel sumendi, vel imponendi. Fortasse quis dixerit, paganos Iudæosque contumeliæ causa vocasse Christianos de Christo, qui adhuc *discipuli, credentes*, itemque *fratres* vocabantur, vt nomine isthoc significarent, esse hos, qui Deum venerarentur crucifixum, non secus ac Lutheranorum impositum fuit iis nomen, qui a recepta Ecclesiæ Romanæ doctrina, Luthero præeunte, discesserant: Christi autem sectatores, cum sibi & honorificum, & amabile animadverterint nomen, communi id consensu Antiochiae comprobatum recepisse. Est, qui probri causa id inualuisse scribat, non secus ac *pietismi* nomen, quem refellit Perreu Neumeister, V. collect. antiqu. & nouor. an. 1732. p. 269. conf. Io. Fr. Mayeri Eclog. Euang. P. I. p. 219. seq. vbi pluribus hoc argumentum ipse pertractat. Verum altior atque diuinior mihi nominis videtur origo, quam a fonte tam impuro vt deriuetur. Non defuerunt quidem Iudæorum atque paganorum obtrectiones, de quibus integrum volumen sub titulo:

B

Paganus

Paganus obtrectator, conscripsit B. Christianus Kortholtus, solertissimus antiquitatum Ecclesiasticarum interpres, inter quas & illa fuit, quod Deum colerent crucifixum, vel Paulo teste, I. Cor. I. 23. conf. L. II. c. VII. §. 2. non tamen mihi persuadere possum, vel illos, vel istos de CHRISTO Christianos per calumniam vocasse. Nam Iudaei Hierosolymis potius, ubi ceperat Christi disciplina, & aliquot iam annos floruerat, primum nomine eam notassent peculiari, Ebraeoque vñ fuissent, quemadmodum etiam Christianos in contumeliam a Iesu Nazaraeo, ut in titulo crucis dictus est, Ioh. XIX. 19. *Nazaraeos*, Act. XXIV. 5. quod in sectae tamen postea degeneravit nomen, D. Buddeus Diff. cit. 13. 17. conf. eiusd. Eccles. Apostol. p. 546. sq. Ven. Mosheimius vind. disc. Christ. contra Tolandum, c. 4. 5. vind. discipl. Christ. item *Galilaeos* appellitarunt. Hinc Suidas: μετανομασθησας οἱ πάσαι λεγόμενοι ναζαράϊ καὶ γαλιλαῖο χριστιανοί: dicti ad huc Nazaraei & Galilaei, mutato nomine nominati sunt Christiani, in V. ναζηραῖος. Deinde nomen *Iesu*, utpote personae ac proprium, notius inter ipsos erat, Iesuque crucifixi aequae frequenter, imo saepius, quam Christi, mentionem faciunt Apostoli in Evangelii annunciatione; itaque inde potius nomen fuissent facturi, quod tamen nec ab iis, qui ne nominari quidem id iubebant, Actor. IV. 18. 40. nec a paganis, nec ab ipsis factum est Christianis, nisi quod Romanenses quidam, & Loiolae focii ausi id fuerunt, & a *Iesu* cognomen sumserunt, v. Seelenii med. exeg. P. II. Diff. X. §. 13. add. Io. Fr. Mayeri Eclog. Euang. P. I. p. 210. sq. quam a nomine *Christi*, paucissimis forte, quod Graecum esset, & munus Iesu indicaret, intellecto, magisque, dum *Messiam* notat, inter Iudaeos inuiso. Pagani autem diu post, cum multum aucti essent Christiani, nimirum tempore Suetonii, inter

inter Luciani, Clementis Alexandrini, Tertulliani atque Lactantii, ne quidem recte nouerunt ac pronunciarunt nomen, *Chrestum* dicentes ac *chrestianos*. Noui equidem, ^{vid: Budd: Dogmat: p. 799.} esse qui existiment, in contumeliam id esse factum, quod *illum*, & *istos* minime *bonos* ac *benignos* (hoc enim significant illæ voces) putarent. V. Torrentius ac Schildius ad Suetonii l. c. Sed non tam cavillandi studio, quam errore & per ignorantiam ita locutos esse gentiles, ex verbis Tertulliani atque Lactantii vero fit simile. Ille in Apologet. c. 3. *nec nominis certam esse notitiam penes gentes* scribit: hic *ignorantium errorem* vocat, L. IV. c. 7. vt ante iam notauimus. V. Lipsius ad Taciti Ann. c. 4. Huetius Dem. Eu. pr. III. §. 20. p. 69. Kortholt Com. in Iustin. Mart. Apol. p. 27. & Pagan. Obtr. L. III. c. XVIII. §. 4. 5. Kippingius ad Pappi Hist. Eccles. p. 93. & qui fuse disputat, Chr. Wormius Antiqu. Ebr. apud Tac. & Martial. p. 4. sq. Qui igitur auctores inuentoresque fuissent nominis, quod ignorarunt? præsertim cum inter ipsos non adeo diu fuisset prædicata de Christo doctrina, Actor. XI. 19. 20. Accedit, quod gentibus nomen *christianorum* inuisum esset quam maxime, vt prædixerat Christus, *cunctis gentibus eritis inuisi propter nomen meum*, Matth. XXIV. 9. nec quidquam ageret magis pagana superstitio, adhuc imperio armata, quam vt christianos, etiam contra iuris rationem, tormentis cogeret abnegare, quod profitebantur, nomen, quod & Plinius fecit, homo sapientissimus, & æquior cetera iudex, vt ipse testatur L. X. Epist. XCVII. quæ in antiquitate ecclesiastica est celebratissima. Recte Buchnerus ad Plinii Ep. cit. scribit: Patres conqueri Christianis nomen magis, quam vitam, exprobratum; quo pertinet illud Tertulliani (Apolog. c. 3. conf. c. 2. vbi de odio huius nominis pluribus agit) quod pagani in ore habuerint:

buerint: *Bonus vir Caius, sed malus tantum, quod Christianus*, conf. Illustr. Boehmerus in iur. Eccl. antiqu. Diff. V. p. 312. sq. I. A. Schmidii Diff. de insign. veter. Christian. formul. p. 4. seq. Godofr. Olearius *Jesus der wahre Messias*, p. 65. sq. Diocletianus omni crudelitatis vi nomen hoc extirpare studuit, quod etiam inscriptionibus iactitatum. Cellarius Progr. LIII. p. 383. Sed frustra tamen fuisse vim omnem, satis ipse cognouit. V. Kortholtus Com. in Iustin. M. p. 17. 18. Pagan. obtr. L. III. c. 18. Et si ab hostibus impositum hoc fuisset nomen, dubitari possit, an iudicium Ecclesiae Antiochenae, si quidem ea id probasset, ceterae in vniuersum fuissent secuturæ, dictumque probaturæ ac recepturæ nomen. V. Baronius Annal. an. XLIII. §. 16. Ottius Exam. Annal. Baronii ad an. XLIII. §. 3. p. 174. I. Fr. Hebenstreit in Christiano πολυωλόμω c. I. §. 2. sq.

IV. Ab iis opinor originem *Christiani* nominis esse repetendam, qui & vim, & rationem eius ante perspexerunt, Ecclesiamque obstringere potuerunt ad amplectendum prompte, & constanter sequendum. Sed argumenta videamus, quae id suadere videantur. De Barnaba dicitur Act. XI, 24. 25. 26. quod vir plenus spiritu sancto Paulum, cum reperisset quæsitum, deduxerit Antiochiam, & ambo per annum ibi conuentus egerint Ecclesiae multumque populum docuerint; quibus subiungitur: *χρηματίσαι* *τὸ πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ* *τὸς μαθητὰς χριστιανῆς*: quæ B. Sebast. Schmidius interpretatur: *ita ut dicerentur primo in Antiochia discipuli christiani*. Verbum *χρηματίζω* varias habet apud scriptores profanos significationes. Significat enim *publica negotia tracto*, v.gr., cum ius reddendum, mandata danda & res constituendae sunt, adhibetur de *praefectis, magistratibus, & qui sunt cum imperio*. Hinc Suidas ait idem esse ac *τὸ πράγμασι χρῆσθαι, οἷον Φαμεν, χρηματίζειν βελή, καὶ ὁ δῆμος, εἶον*

οἶον, πραγμασι σχολάζει, negotiis occupari; quomodo dicimus: *senatus, populus publica tractat negotia, id est, negotiis vacat.* Aelianus V. H. L. II. c. 15. nominat thronos, ubi Ephori consueverant χρηματίζειν, *ius dicere, & publica tractare*, conf. L. XIII. c. 23. Conuenienter Ioach. Camerarius, optimus linguae Graecae, post Reuchlinum, restaurator, ita exponit, Notat. Figur. ad Euang. p. 22. χρηματίζειν *actiua forma significat publicum negotium agere, & aliquid publice referre atque decernere*, quod exemplis probat ex Aristophane & Demosthene petitis, quibus addi potest Aelianus Var. Hist. III. 4. IX. 3. Deinde idem est, ac *titulum aliquem publica significatione usurpare.* Ita Polybius L. V. c. 57. p. 559. edit. Gronou. de Achaeo: τετόλμηκέναι διάδημα περιθεῖσθαι καὶ βασιλεὺς χρηματίζειν, *ausum esse diadema imponere, & salutari regem*, et p. 560. καὶ βασιλεὺς τῷ πρώτῳ ἐτόλμητε χρηματίζειν, *& tunc ausus est publice regis appellationem admittere, et usurpare scribendo.* Vti autem verba περιθεῖσθαι & γράφειν, sic etiam χρηματίζειν *actiue* hoc loco significat: Huic Casaubonus reddit: *nomen regium tunc primum assumens, cum legatis ceterisque responsa dabat, & cum ad ciuitatis scribebar, ubi vim expressit verbi, quam mox significabimus.* Et Plutarch. To. II. p. 248.: νόμος ἦν τοῖς Ζανθίοις μὴ πατέρεσθαι, ἀλλ' ἀπὸ μητρῶν χρηματίζειν, *Lex erat apud Zanthios, ut non a patribus, sed a matribus sese nominarent.* Idem porro est ac *legatis responsa dare*, quo modo aliquoties apud Polybium legitur, ex quo vnum hic dabimus locum: ἐγρημάτισε τοῖς τῆς Ρώμης πρεσβυταῖς, *cum Romanorum legatis colloquium habuit*, p. 1093. Plura dat Raphelius Obs. ex Polybio in N. T. p. II. f. conf. Spanhemius ad Iuliani oper. p. 122. Hinc Camerarius: *ad publicas actiones responsa pertinent, quae de sententia consilii, vel principis dantur.* Tum etiam pro appellari, nominari, usurpatur, ita fere, ut publici nominis & auctoritatis aliquid

accedat. Plutarchus in M. Antonio, p. 941. de Cleopatra, quae in stola Isidis sacra in publicum prodibat, scribit: *ἡ δὲ Ἰσις ἐχηματίσε, noua Isis cognominata est*: Sic enim malim reddere, quam cum interprete: *nouae Isidis nomine responsa dedit*. Suidas obseruat, quod verbum hoc *χηματίσειν* adhibeatur etiam pro *ὑπάρχειν*, *esse, existere*, vt solent verba *numcupandi*. Actiue vsurpat Ioannes Antiochenus Malala, pro *appellare*. Scribit enim de Augusto: *ἐχηματίσεν αὐτὸν Ἀύγουστος Καῖσαρ Οκταβιανὸς*, appellauit se *Augustus Caesar Octavianus*, quod & ipsum publico senatus decreto factum est, Florus L. IV. cap. vlt. Vid. Menagius Not. ad Laertium L. I. f. 48. p. 26. Budaeus Com. Gr. L. p. 353. f. Aliud exemplum e Basilio M. dat. Suicerus h. v. b. De *responsis oraculorum* adhiberi ostendit Jensus in Ferc. liter. p. 39. quae a daemonibus proficisci persuasum habebant, Buchnerus Epist. P. II. p. 377. Verbum passiuum *χηματίζεσθαι* significat *somno moneri*, & adhibetur de aegrotantibus, qui in Aesculapii templo somnia captarunt, quae a Deo isto immitti credebant. Isaac. Vossius Animadu. ad Catullum p. 27. conf. Dictionar. Graeco-Latinum, quod MDLXXII. Basileae e doctissimis viris collectum in fol. prodiit, h. v. vbi fusius de ea agitur.

V. Quod si loca nunc perquiramus Noui Foederis, in quibus verbum hoc legitur, aliquid diuini publicique nominis vbique interuenire cognoscemus. Sic Iosephus Matth. II, 22. *χηματίσεις κατ' ὄρα* diuinitus seu oraculo per somnium admonitus fuit, vt fuga saluaret recens natum Iesum: quomodo & magi *χηματίθεντες* diuinitus somnio admoniti fuerunt, ne ad Herodem reuerterentur, v. 12. Atque hoc modo etiam Luc. II, 26. Actor. X, 22. Ebr. VIII, 5. IX, 7. occurrit. Non alia ratio formae actiuae est. Sic legimus Ebr. XII, 25. *τὸν ἐπὶ τῆς γῆς παραισάμενοι χηματίζοντα*, eum auersantes, qui
in

in terris diuino nomine responsa dabat, seu oracula diuina edebat, vbi actiue verbum legitur. Locus Rom. VII. 3. dubius videri possit, vbi legitur: *μοιχαλὶς χρηματίζει*, adultera vocabitur. Verum & hic maior verbi vis est, quam sic exposuerim: *adultera erit*, quomodo Syrus reddidit interpres, seu, quod perinde est, *vocabitur*, scilicet *legis diuinæ sententia*; conf. v. 1. 2. Wolffius cur. crit. ad h. l. Elsnerus obs. S. ad h. l. p. 35. More enim Iudæis recepto adultera non vocabatur, quæ accepto repudii libello alteri nubebat, Matth. V. 31. XIX. 7. f. neque Romano iure adultera dicebatur, quippe quod pariter diuortia secundaque matrimonia permittebat, quomodo Ciceronis Terentia Sallustio nupsit. Schickardus Iur. Reg. Ebr. c. III. theor. 9. & ibi B. Carpzouius p. 183. Seldenus Vxor. Ebr. L. III. c. 19. p. 314. f. & c. XXVII. p. 401. f. Eadem igitur vis verbi a praesenti etiam loco, vbi de origine christiani nominis agitur, aliena non erit. Commode autem sic fluat orationis nexus: *factum vero est, ut ipsi, Paulus & Barnabas, annum totum conuenerent in Ecclesia, & docerent populum multum, appellarenturque diuinitus & publico nomine primum Antiochiæ discipuli christiani*; vel ita: *nomenque christianorum diuino moniti afflatu publice assumerent*. Sed ut animi expromam sententiam, videtur mihi eadem constructione continuari oratio, & ad Paulum Barnabamque auctores, nominis referri originem. Graeca addimus verba: *ἐγένετο δὲ αὐτοὺς ἐν αὐτῶν ὅλον συνελθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἰκανόν, χρηματίζουσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰσραελῖταις καὶ μαθηταὶς Χριστιανούς*. Factum vero est, ut ipsi Paulus ac Barnabas annum totum conuenerent in Ecclesia, & docerent populum multum appellarentque suggerente Spiritu S. quo tum docebant, ac postea scribebant, Apostoli, primum Antiochiæ discipulos christianos. Sic verba

ba

ba tria per particulas καὶ & τε, quae formula Graecorum elegans Lucae est frequentissima, connectuntur, & ad pronomen αὐτῶς referuntur, & ut διδάξαι apostolis, sic χρηματίζουσαι etiam tribuitur. Solent scriptores N. F. verbum ἐγένετο cum accusatiuo & infinitiui conungere, vbi profani verbum συμβαίνειν adhibent, etsi nec verbum ἐγένετο prorsus respiciunt. Vid. cl. Schwarzius ad Olearii L. de stilo N. T. p. 9. conf. p. 303. Et cum aliquoties verbum χρηματίζουμαι in N. F. passiuè accipiatur, & vix semel intransitiue, non erit causa, quod insolenter hoc fieri dicatur, si actiua ei tribuatur significatio, quae apud profanos frequens est. Convenienter in Lexico laudato: χρηματίζω ex re nomen inde-re, vel sumere - - simpliciterque pro nominare, nuncupare atque appellare. Atque hoc probat duobus Polybii & Plutarchi locis supra allatis, & subiungit: sic accipi puto in Act. Apost. ca. 11. (verba Graeca) vbi subauditur, ut in supra positis exemplis, αὐτῶς, i. factum est autem, ut Antiochia primū discipuli se christianos nominarent. Qui mihi videtur aptissimus sensus. Sed hic non subaudiendum est αὐτῶς, cum diserte habeatur, & Apostolos duos designet; quae omittuntur verba, quando ἐγένετο statim iungitur τῷ χρηματίζουσαι, quomodo etiam Budaeus affert in Com. Gr. L. p. 355. & reddit: titulum assumere, atque sic pariter ad apostolos, tanquam praecipuos, res redundabit. Non asseram, quod legere memini, verba in ἰζω significare semper actiue. Certe Pasor Gramm. Graec. sacr. Nov. Test. p. 590. - 597. longam verborum seriem, quae in ἰζω desinunt & Actiua sunt, interque ea nostrum etiam χρηματίζω recenset. Atque his magis, quam aliis conueniebat nomen tam conueniens, & tanti plenum solatii & dignitatis, iis imponere, quod ad eos quoque refert W. E. Tenzelius, Colloqu. Menstr.

Menstr. an. MDCXIV. p. 904. Vigilus Tapfensis ad cunctos referre videtur Apostolos; sed repugnantibus annalibus faceris, quo de §. f. Notari meretur, quod Iohannes Malala Antiochenus verbum indefiniti temporis eodem modo actiue vsurpet, vt supra diximus. Idem Ioannes ad Euodium, quem Petrus Episcopum Antiochia creasse Suidas commemorat, refert auctorem *christianorum* nomen: sed maioris id auctoritatis esse existimo, quam ab eo vt sit repetendum. Seldenus de Synedr. L. I. c. 8. p. 122. Caue Antiqu. Apost. in V. Pauli c. II. §. 2. p. 341. ed. Germ. Christus, cum praedixit, odio fore discipulos *ob nomen suum, sui que nominis* causa vexationes perpeffuros, Matth. X. 22. XXIV. 9. a se nomen habituros vna significauit. Basnagius impletum esse scribit oraculum Esaiae: *Interficiet vos Dominus Deus, & seruos suos vocabit nomine alio*, c. LXV. 15. Exerc. Hist. p. 426. Ad quem prophetam pariter prouocat Pseudo-Athanasius, loco mox citando, & illud completum esse ait oraculum, quo dicitur: *seruientibus mihi vocabitur nomen nouum*, c. LXII. 2. vbi ad Christianorum respici nomen, etiam Cocceius existimat. Pluribus hunc locum exponit Outreinius in Bibl. Brem. Class. V. p. 457. Ignatius quoque, Euodii successor, hunc ipsum Esaiae locum citauit, in *Epistola ad Magnesios*, & eam in rem adducitur a Baronio, Annal. an. XLIII. n. II. Sed cum verba ipsa tantummodo legantur in veteri ac interpolato exemplari, V. B. Ittigii Bibl. Patrum Apost. §. X. p. 211. de quibus nihil exstat nec in Vossii, nec Vsserii exemplaribus, nihil subsidii ex Ignatii testimonio accedit, nisi in tantum, quod additamentum sit auctoris sic satis antiqui. Adde clarissimum locum Esa. LVI. 5. *dabo illis filiis alienigenae & eunuchis, h. e. gentibus in domo mea & intra muros meos locum & nomen bonum prae filiis & filiabus, nomen aeternum dabo illis*

illis, quod non exscindetur. Vbi de vocatione gentium agit, iisque intra domum, h. e. ecclesiam admissis, & in populum ascitis nouum promittit nomen, conf. v. 6. 7. cœpit vero nomen Christianorum inter Christi discipulos e gentibus. V. Summe Reuer. Deylingius, Obs. Sacr. Part. II. pag. 293. Ven. Wolfius cur. Philos. & Critic. ad Actor. XI. 26.

VI. Vir celeberrimus, D. Heumannus, cuius beneuolam in me voluntatem magni facio, in peculiari Dissertatione Goettingae habita de ortu nominis christianorum asserit, paganos fuisse nominis auctores, eruditeque, vt solet, argumentis confirmat. Fateor, cum Paulum & Barnabam statui nominis auctores, scrupulum mihi initio statim & deinceps nouisse, quod nusquam Paulus *christianos* nominet, sed *fratres*, vel *fideles*, vel *sanctos*, videaturque reprehendere aequè eos, qui de Christo, ac qui de Paulo, vel Cepha, vel Apollone vellent nominari, 1. Cor. I. 12. Vbi tamen est, quod responderi queat, nimirum notabile esse discrimen, quod Apostolus constituit, 1. Cor. III. 4. 5. 21. 22. 23. vt adeo prius probet, Gal. V. 25. vbi *ei τὸ θεῖον* nominantur, reliqua vero improbet ac damnet. Videtur tamen Iacobus ad id nominis respicere, cum cap. II. 7. *ditiores* ait, haud dubie Iudaeos & paganos, blasphemias proscindere bonum nomen, de quo nominarentur, quod Sebastianus Schmidius in versione latina statim exponit: Christi *scilicet, à quo vocamini christiani*; & Christus ipse, Apoc. II. 11. vbi in angelo Pergamensi laudat, quod teneat *nomen suum*, nec religionem abnegarit, etiam dum periit Antipas, fidelis testis. Nec vero aegre feret vir vt eruditissimus, ita humanissimus, quod quae scripta dudum, & alicubi illustrata fuerunt ante habitam visamque dissertationem, nunc prodeant iterum.

rum. Solent eruditi, si rationes in vtramque partem al-
 latas iuxta se conferant, tanto magis diiudicare, quae prae-
 ualeat sententia. Neque enim ita sum addictus assertae
 sententiae, ut eam valere non iubeam, si aliam firmioribus
 videam rationibus subnixam eruditis probari.

VII. Satis de auctoribus. De ratione & causa iam
 breuiter disquiramus. Ecclesiam Antiochenam primum
 sumpsisse nomen *christianorum*, pro *Nazaraeorum* nomi-
 ne, propterea quod hi a recto deflexerint, Goodvini est
 sententia, in Mose & Aarone p. 70. Sed ut deflexerint Na-
 zaraei, quod Iudaeorum ritus atque opiniones sectaren-
 tur; dubito tamen, an omnes. Vix veri fit simile, tam cito
 christianosa recto defecisse, cum post Pauli discessum re-
 ditumque demum quidam Hierosolyma venientes turba-
 rint ac corruerint Antiochiae christianos, Act. XIV. 26.
 XV. 1. 2. Distingui itaque debent Nazaraei priores, inte-
 gri in doctrina, propterea a Iudaeis sic nominati, quod ex
 Ebraeis discipuli essent Iesu Nazareni, a posterioribus, qui
 a recto recesserunt, Iudaicasque ceremonias, ac circum-
 cisionis inprimis necessitatem, vtrserunt, Act. XV. 1. Mon-
 stri igitur aliquid alit, cum Tolandus *Nazaraeus* vocari
 maluit, quam Christianus. V. Vener. Moshemius, Vind.
 contra Tolandum p. 103. sq. 133. Acta Erudd. germ. 1712.
 p. 378. sq. De Nazaraeis vid. Hartmannus histor. antiqu.
 eccles. christ. p. 540. sq. Ven. Ioach. Langius Hæresiol.
 Diff. IV. membr. III. Deinde scriptor diuinus prodidit, pro
discipulorum, non autem pro *Nazaraeorum* nomine fuisse
 assumptum christianorum nomen. Athanasius, vel po-
 tius Vigilius, Tapsensis Episcopus, qui verus auctor ha-
 betur disputationis cum Ario Laodiceae habitae, & secu-
 lo quinto vixit ac floruit, Ittigius Dissert. de Pseudepigr.

c. XII. §. 26. Append. ad Haeresiarch. p. 206. sq. quem sequitur Baronius, existimat, sumptum id fuisse nominis, ut Christi discipuli discernerentur a falsorum sectatoribus doctorum, quos & ipsos *discipulos* vocarint, Annal. an. XLIII. n. 12. Verba Vigili haec sunt: *quia multi novorum dogmatum auctores exstiterunt doctrinae obuiantes apostolicae; omnesque sectatores suos discipulos nominabant, nec erat vlla nominis discretio inter veros falsosque discipulos, cum siue qui Christi, siue qui Dosirbei, siue Cephae, siue Theodae, siue Iudae cuiusdam, siue etiam Iohannis sectatores vno discipulorum nomine censerentur: tunc Apostoli conuenientes Antiochiam, sicut eorum, Luca narrant, indicant Acta, omnes discipulos nouo nomine, id est, Christianos appellarunt, discernentes eos a communi falsorum discipulorum vocabulo, ut & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait: seruientium vero mihi vocabitur nomen nouum.* Verum enim vero isto tempore, quo nomen *christianorum* vsu obtinere coepit, quod Suidas sub Claudio factum scribit, & quidem, secundum Lud. Cappellum Hist. Apost. p. 22. anno imperii eius tertio, secundum Baronium vero & alios, quod veri magis simile, anno primo, falsi doctores nondum turbarant Ecclesiam Antiochenam, non ita multo ante plantatam, Act. XI. 19. 20. sed triennio circiter post demum hoc contigisse legimus, Act. XIV. 26. XV. 1. 2. Deinde frustra fuisset nomen Christianorum, nec finem obtinuissent suum auctores, cum nulla fuerit in Ecclesia haeresis, quae non sub Christianorum nomine lateret, & in eo gloriretur, tanquam sibi soli, vel saltem praecipue, conuenienti, quo de Patrum exstant querelae. Vid. Balnagius Exerc. Hist. p. 421. sq. Kortholt Com. in Iustin. Martyr. p. 31. 74. Pagan. Obiect. L. I. c. 6. §. 1. sq. D. Buddeus Diss. cit. §. 6. Lucas etiam postea in Actibus Apostolorum semper nominat

Disci-

discipulos, nunquam *christianos*, cum tamen multum sine dubio creuerit falsorum numerus discipulorum. Et num multi adeo nouorum dogmatum auctores eo iam tempore, quo Christianorum receptum est nomen, exstiterint, nondum expedita est quaestio. De Simone Mago, quem Vigilii haud nominat, res est manifesta ex Act. VIII. quam sectatorum eius nulla fiat mentio, ipsumque anno primo Claudii a facie Apostolorum fugisse Romam narret Alberus Stadenſis, Chron. p. 39. b. De aetate Doſitheï non vna doctorum est sententia, cum alii Simone Mago iuniorem, alii antiquiorem faciant. Sed duo si statuuntur Doſitheï, quorum alter Iudaismum, alter Christianos turbauit, res erit confecta. V. Balnagius loc. cit. B. Ittigius de Haeresiarch. c. I. p. 21. sq. & in Append. p. 2. & ante hos summe Reuer. Bremenſ. ac Verdenſium Antistes, D. Io. Diecmannus Philologem. S. ad Gen. XLIX. 10. p. 31. Christoph. Cellarius Histor. Samar. p. 34. sq. Langius loc. cit. Diff. II. & III. Essent & alia notanda in oratione Vigilii, utpote quod tanquam diuersos introducat discipulos, Christi, Cephae & Iohannis. Nec enim puto alium intelligi Cepham, quam de quo in Corinthiaca Ecclesia, ut de Paulo, nonnulli voluerunt denominari, 1. Cor. I. 12. Petrum videlicet Apostolum: & ita Clemens Romanus, Apostolorum discipulus, intellexit Paulum, cum in priori ad Corinthios Epistola scribit, postquam recensuit, quod partium fuerit inter eos studium, minus ab iis peccatum fuisse: *προσδελήθητε γὰρ ἀποστόλοις μεμαρτύρημένοις* & in Apostolos enim praeclaro testimonio celebres animis & affectu propendebatis, §. 47. p. 81. edit. Ittig. nec Iohannem alium, quam Apostolum, cum nullius Iohannis celebrata sit memoria, nisi famosa Iohannis, seditiosi Iudaei, qui Vespasiani vixit tempore, nec discipulos habuit Christianos; quod inter falsos doctores Apostolis coaeuos numeret Theodam

& Iudam quendam, (sine dubio Galilaeum, de quibus Act. V. 36. 37.) qui tamen seditiosi fuerunt Iudaei, dudum cum factionibus suis oppressi, Casaubon. Exerc. II. adu. Baron. n. 18. 19. p. 175. Histor. Eccles. Gothan. L. II. c. 2. sect. 3. §. 4. p. 152. quod Apostolos conuenisse dicat Antiochiam, Luca id narrante, qui tamen praeter Paulum & Barnabam, postea tamen ad gentes emissos, Act. XIII. 2. neminem nominat Apostolorum, quanquam Seuerinus Binius quoque Apostolicis conciliis hanc addi velit congregationem. V. Ittigii Obl. Misc. ad Clem. Alex. suppl. n. 1. p. 181. Sed hisce immorari non licet. Neque vero negauerim, etiam discretionem inseruisse christianorum nomen: eo ipsi enim discreti sunt *discipuli* Christi & a paganis, & a Iudaeis, quorum doctores sectarumque conditores suos quoque discipulos habuerunt. Tertullianus: *quid noui, si aliqua disciplina a magistro cognomentum sectatoribus suis inducit: nonne philosophi de auctoribus suis nuncupantur Platonici, Epicurei, Pythagorei*, Apol. c. III. B. Ittigius Append. Haeresiol. p. 3. & Histor. Eccles. Sec. I. c. V. §. I. p. 257. Dannhau. H. E. trisecc. p. 64.

VIII. Altius nunc repetenda erit causa nominis christiani tam grati, omnibusque probati, quod *μεγα καὶ σεβάσιμον ὄνομα* *magnum & venerabile nomen* Gregorius Nyssenus appellat, To. III. Op. p. 261. Bene anonymus quidam: Act. Erudit. an. MDCCXXXI. p. 457. Christianum esse, christianum dici, omnibus ornamentis honestius, omni voluptate iucundius & dulcius, omnibus thesauris pretiosius habebatur. Nec vero aliam censemus, quam quod CHRISTVM venerentur christiani, auctorem salutis ac disciplinae. quique simul praestat, quod haec profitetur, veram *Sapientiam & Salutem*. Significat hoc Paulus, inter auctores nominis vel praecipuus, in priori ad Corinthios Epistola c. I.

Erant

Erant Corinthi inter *fideles* ac *discipulos* contentiones, dum essent, qui a Paulo, iterum qui ab Apollo, alii, qui a Cepha seu Petro, alii, qui a Christo vellent appellari, v.11.12. Hos corrigit Apostolus: num *diuisus est*, inquit, *Christus?* num *Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* v. 13. Vnum & indiuisum ait esse Christum, a quo omnes iure nomen haberent, eas ob causas, quas in eo, nequaquam vero in se, aut in vlllo alio reperirent vel Apostolo, vel doctore, nimirum quod *Christus* pro eis *crucifixus* esset, & quod *in Christi nomen* essent *baptizati*. Dum enim haec de se se negat, quasi indignabundus interrogandi vsus formula, facile est ad colligendum, quod quia Christo conueniunt, inde nomen sumere queant, debeantque. Est autem Christus crucifixus *pro nobis*, hoc est, nostrae salutis causa, quippe qui *peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum crucis*, 1 Petr. II. 24. & *Chirographum*, quod *aduersus nos erat per decreta, sustulit e medio cruci affixum*, Col. II. 14. eoque factus est nobis a Deo *Sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*, 1. Cor. I. 30. In Christi nomen baptizati sunt christiani, eo quod eodem velut sacramento quodam illius disciplinae infererentur, Matth. XXVIII. 19. & beneficiorum, quae morte sua peperit, interque ista *signa* *quos vntionis* redderentur participes, Act. IV. 12. Rom. VI. 3. 1 Ioh. II. 27. factique discipuli obligarentur ad agnoscendum eius nomen & inuocandum, fiduciamque in eo collocandam ac imitandam vitam, Act. III. 6. 16. Gal. III. 27. V. 24. *Baptismus* igitur & *crucifixio* coniunguntur ab Apostolo, quae causa sint, cur a Christo petatum sit nomen christianorum. Non itaque satisfacit opinio celeb. Io. Clerici, existimantis: in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti baptizari, vt deinceps discipulos se Patris, Filii & Spiritus S. profiteantur, & de illorum nomine vocentur, Not. ad Hammondum ad Matth.

Matth. XXII. 19. Nam vt fiat baptismus etiam in nomine Patris & Spiritus S.; fit tamen peculiari adhuc ratione in nomine Christi, quandoquidem is passione & morte sua promeruit, vt beneficia spiritualia in baptismo offerantur nobis, conferantur & obsignentur. Quae causa etiam dici potest, cur toties in nomine Christi ab Apostolis baptizatos legamus, Actor. II. 38. VIII. 16. X. 48. quod scilicet in mortem Christi, hoc est, in beneficia, quae Christi morte nobis parata sunt, baptizemur. V. Scherzerus Breviar. Hülsemann. pag. 597. seq. Vitringa Obs. Sacr. L. III. pag. 319. & L. IV. p. 800. sq. Accedit etiam, quod Christus Dei Sapientia, Prou. VIII. 12. sq. Luc. XI. 49. λόγος seu verbum Patrisque orator, Ioh. I. 1. 18. Ebr. I. 2. & Magister, Ioh. XIII. 13. & Doctor a Deo missus, Ioh. III. 2. discipulos habuerit in terris, Matth. XI. 1. posteaque per eos fieri voluerit alios complures, Matth. XXVIII. 19. vbi μαθητεύσαι *discipulos facere* iubet sacro baptismi fonte tingendo, qui eius disciplinam vt profitentur ac vita exprimunt, ita eius quoque, nunquam autem Patris, vel Spiritus S. *discipuli* appellantur. Dicta haec confirmat Apostolus, cum post digressionem de munere doctorum in Ecclesia horumque doctrina redit ad illam contentionem, de qua dicere fuerat ingressus, & cap. III. docet, quod Paulus & ceteri, de quibus nomen sumebant Corinthii, ministri essent, qui per se ac virtute sua nihil ad ipsorum salutem conferrent, sed quaecunque praestarent, virtute agerent Dei ac Domini Iesu Christi, qui esset fundamentum & praedicationis, & Salutis, V. 4. II. Post haec in summam dicta colligit, vnaque commonstrat, quid de ceterisque Apostolis & Euangelistis habendum, & de quo nomen habere possent, cuique obligati essent, v. 21. 22. *Itaque ne quis gloriatur in hominibus, omnia namque vestra sunt; siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, . . . omnia vestra sunt, VOS*

vos autem Christi, *Christus autem Dei*. Sensus est, Apostolos esse ministros, nec esse causam, cur huic vel illi velent esse addicti, & in eius nomine gloriari; esse vero eos *Christi*, in quem ipsi credant, & per quem salutem sperent in eius nomen baptizati, eaque propter in eo posse gloriari, ab eo posse denominari. *Christus autem Dei est*, non ut primus Adam, qui homo de terra erat, eoque terrenus; sed ut secundus, qui erat *Homo*, & una ὁ ἁγίος ὁ θεὸς πατὴρ, *Dominus de coelo*, Luc. III. vlt. 1. Cor. XV. 47. a Deo datus Mediator hominum generis, Ioh. III. 13. 16. Est autem Christus Dominus de coelo, hoc est, *VERVS & SVM-MVS DEVS*, utpote Filius Dei vnigenitus, Ioh. I. 14. 18. ipseque DEUS benedictus in secula, Rom. IX. 5. vnus ille Dominus, per quem omnia, 1. Cor. VIII. 6. quem etiam, in quantum homo est, Dominum & Christum fecit Deus, Act. II. 36. dum nomen ei dedit supra omne nomen, ut in eo omne se genu flectat, omnisque lingua confiteatur, quod *κύριος* Dominus sit IESUS, Phil. II. 9. 10. 11.

IX. Hoc vniuersi, qui christiani audiunt, de *CHRISTO* cognoscere, hoc confiteri deberent. Verum permulti sunt, qui nomen de Christo vsurpant, & tenuiter admodum de eo sentiunt, nihil minus, quam quod modo diximus, credentes. A primis Ecclesiae incunabulis non defuerunt, qui christiani cum vellent esse, Christum merum hominem statuerent, infausta praeferente auspicia Cerintho, cum discipulo socioque suo Ebione, (nam hominem fuisse, haud dubitare nos finit B. Ittigius, Obs. Misc. IX. ad Clem. Alex. Suppl. p. 242. sq. & de Haeresiarch. Sect. I. c. 6.) quos multi secuti sunt per omnium fere seculorum decursum, quorum hic texere catalogum instituti nostri non fert ratio. V. Contr. Horneius Dispp. Theolog. P. I. Disp. IV. Sect. 4. p. 520. sq. Scherzerus Colleg.

leg. Anti-Socin. Disp. I. p. 3. sq. B. Michael Waltherus filius, quem Praeceptorem post fata veneror, in Disp. quae inscribitur: Iesus ante Mariam, Viteb. 1688. Principem facile locum inter hos obtinet hodie gens Socini, quae late se diffundens ac serpens Ecclesiam infestat, ut passim queruntur pii cordatique Ecclesiae Doctores. Illa enim non satis habet, quod merum natura hominem faciat Christum, qui ante non exstiterit, quam e Maria natus est, eoque aeternus ac supremus Deus haud sit; verum etiam satisfactionem, quae passionis & crucifixionis fructus est, & baptismi vim & efficaciam praeacte inficiatur, ut Hugo Grotius propterea Socinianos de albo christianorum delendos censeat. Notabilia sunt eius verba: *eos non modo non Christianorum, sed nec Haereticorum nomine dignor. Quae enim ipsi docent, cum vniuersali omnium aetatum atque gentium, fide pugnant, & Christianitatem (quantum ego intelligo) nomine retinent, re destruunt. Ita hos a Mahumetistis non longe separo, qui ne ipsi quidem Iesu maledicunt*, apud Arrovvsmith Taet. Sac. p. 92. qui tamen ipse postea Socinianismo fauere cepit non obscure, a Martino Ruaro adductus, cuius eum triennio postiam insimulauit Sibr. Lubbertus in Resp. ad pietatem H. Grotii p. 10. & alibi, & post hunc plures alii, B. Calouius passim in Bibl. illustratis, Nifanuis Praef. Com. in Ioh. ubi plures nominat, Osiander, Zieglerus, Boeclerus in Not. ad Ius Belli & Pacis, Rumetschius Histor. Theol. p. 214. seq. alique plures. Vid. quae in eandem Grotii sententiam disputant Iosua Stegmannus in Photinianismo p. 4. sq. Calouius Socinism. Proflig. p. 28. B. Scherzerus Colleg. Anti-Socin. p. 982. Huetius Demonstr. Euang. Defin. VI. p. 13. De Grotio tamen conf. Celeb. Schlichterus Dec. Sac. L. p. 525. sq.

X. Profanae cultores sapientiae tanti faciebant se-
etae

etae suae magistros, ut omni studio eorum extollerent sapientiam & auctoritatem, maioresque facerent, quam reuera essent. Pythagoram *Apollineum Hyperboreum*, Protagoram σοφιστήν, Platonem θεῖον *diuinum*, Apollinisque filium, Aristotelem δαυέσιον *sapientem* vocabant. Diogenes Laertius L. V. f. 2. & L. VIII. f. II. Menagius not. ad locc. citt. Epicurei vigesimum cuiuslibet mensis diem praeceptoris suo consecrabant, quod eo ipso natum credebant, praetereaque in annulis, poculis & alibi passim exprimebant ut in oculis eum semper haberent. Laertius L. X. f. 18. & Menagius h. l. In Ecclesia veteri christiana seclorum conditores magna subinde iactitarunt, & inuenerunt, sibi qui crederent, assertaque amplecterentur, quod de Simone Mago, Menandro, Dositheo, Manete & aliis prodiderunt Ecclesiae annales. Horum aliquem si contigit impugnari, ora & calami discipulorum non minus prompta fuerunt ad depugnandum pro auctoritate magistri, quam subiectorum gladii pro maiestate Regis. Nostri autem, quos dixi, homines id omni agunt conatu, ut magistro suo, quem agnoscunt ac profitentur, diuinam, quam habet, dignitatem, quantum in ipsis, adimant, eum, & merita eius, extenuent, & in hominum nudorum sortem abiiciant, quem diuino tamen adorationis cultu, non sine nota idololatriae, prosequuntur, B. Scherzerus l. c. p. 590-599.

XI. Verum hos, & qui hac in parte cum ipsis conspirant, ablegabimus ad *non-Christianos*, e quibus meliora & magis honorifica de CHRISTO testimonia audire queant. Non quidem opus est hoc argumenti genere ad asserendum honorem Christi ac diuinitatem. Sunt clarissima diuinae Scripturae oracula, quae vi & efficacia pollent abunde ad conuincendum animos mortalium, nisi volentes resistent, & obnitente conscientia in errore perseverent.

feuerent. Sunt etiam manifesta Patrum testimonia, quae diuinitatem Christi summam atque aeternam loquantur, nec solum post, verum etiam ante concilium Nicaenum conscripta, quae colligit ac vindicauit doctissimus Anglus, Georgius Bullus, in Defens. Fidei Nicaenae, conf. le Moyne Not. & Obseru. ad var. sacra p. 137. sq. Veruntamen haud omni id carebit fructu. Etsi enim non affectu quodam animique sententia de Christo talia dixerunt aut consignarunt; ab aliis tamen accepta, & vulgo credita, traditaque, retulerunt, vt quis illorum, qui Magistrum ac Seruatorem venerabantur Christum, de eo fuerit sensus ac fides, inde constare possit. Tum quoque in pudore ea dare possint eos, qui Christi maiestatem diuinam extenuant, & tamen in eius nomine gloriantur. Atque si Seruator eos haud cohiberi voluit, qui in nomine ipsius daemonia eiiciebant, etsi non sequerentur ipsum, Marc. IX. 38. 39. nec illorum de Christo negligenda erunt testimonia, qui nomen ab ipso non habent, imo iure potius haec spolia ab ipsis repetentur, & in nostrum conuertentur vsum.

XII. Patres, praesertim Iustinus Martyr, Clemens Alexandrinus, Eusebius atque Lactantius alique saepe testimonia de Christo laudant veterum, qui ante natum eum vixerunt, & extra Ecclesiam Iudaicam, quae diuina ad nos de CHRISTO oracula transmisit, fuere constituti. Repetiuerunt ea Augustinus Steuchus Eugubinus, Philippus Mornaeus, Mich. Waltherus pater, Tobias Pfannerus, alii. De nonnullis ante disquiremus, quid de iis habendum sit, quam ad eorum, qui post natum Seruatorem vixerunt, quod nostrum alioquin institutum est, progrediamur.

CAPVT